

آصف اقبال، دانشجوی دکتری،

بخش فارسی دانشگاه جواهر لعل نهرو.

نمایشنامه نویسی در ایران

اگر ما بر ادبیات جهانی نظر کردیم معلوم می شود که در یونان تاریخ نمایشی خیلی کهنه و قدیم تر است و بعضی محققان گفته اند که قبل از یونان در هند نمایشنامه وجود داشته بود. ولی این درست نیست. زیرا که اکثر تاریخ نویسان یونان مقدم داشته اند. پس اگر ما درباره نقوش اولین جهان را تلاش و جستجو کردیم معلوم می شود که بابل، مصر و یونان شهرهای قدیم هستند که ریشه کهن دارد.

ارسطو گفته است که "نقل" در جبلته انسان از جمیع حیوانات خیلی بسیار است و انسان "نقال" محض است. انسان قدیم وقتیکه از شکار و صید باز آمده بودند. آنها باهم برای تفریح و دل بستگی نقالی کرده بودند و همین سبب است برای وجود نمایشنامه محققین یونان را اولین کشور نمایشی قرار داده است و همین طور نخستین اصول و بنا نمایشی در ادبیات یونان و روم دیده می شود و ارسطو اولین شخص است که اصول و مبانی نمایشی را در کتاب خود "بوطیقا" بیان کرده است. در این کتاب بخشی که درباره تراژدی آورده است. خیلی مفصل و واضح تر است. ولی درباره کمدی ارسطو گفته است که کمدی را بعد از تراژدی خواهد بیان کند ولی در این کتاب بحث کمدی دیده نمی شود. یعنی وقتیکه این کتاب در دست عربها رسید کامل نبود همین سبب است که در تراجم عربی این کتاب باب کمدی دیده نمی شود و گوشه کمدی هنوز تشنه است.

در دوران حکومت اسلامی نمایش وجود دارد بعد از تسلط عربها بر

سرزمین ایران تهذیب و تمدن و رسم و رواج کهنه هم وجود دارد. مردم ایران بعد از تسلط عربها اسلام قبول کرد ولی آداب و رسوم خود را از دست ندادند. مثل جشن نوروز از آن زمان تا امروز با جنب و جوش برگزار می شود. ولی این صنف سخن در دوره صفوی بسیار پیشرفت کرد. پادشاهان صفوی اهل تشیع بودند به همین سبب آنها به شاعران و نویسندگان گفتند که نظم و نثر فقط باید در وصف شهدای کربلا و منقبت اولیاء بشود. بنابر این در این دوره تعزیه و شب خوانی رشد گرفت. شعرا و نویسندگان که در مرثیه شهدای کرب و بلا بوجود آورده اند مانند ملا حسین واعظ کاشفی "روضته الشهداء"، رفیعی قزوینی "حمله حیدری"، محتشم کاشانی، کمال غیاث شیرازی، تاج الدین حسن سبزواری و لطف الله نیشاپوری نخستین هستند که تعزیه نامه های ما را با میزان تارتر نویسی سنجیده و بعنوان ادبیات در امتیک ایران با اروپا معرفی کرده اند.

دوره قاجاری از لحاظ گسترش و پیشرفت نمایشنامه نویسی دارای ارزش و اهمیت فوق العاده دارد. مسافرت ناصرالدین شاه به کشورهای اروپایی در این فن نقش مهمی ایفاء نموده است. شاه پس از برگشتن اروپایی که در آنجا از تیاتر اروپایی متأثر شده بود، در ایران به این فن تقویت و تشویق داد. در این ضمن اولین نمایشنامه های که به تقلید اروپیان نویخته شده و در دست می باشد. یکی نمایشنامه نویسنده معروف آذربایجانی "فتحعلی آخوندزاده" است که به وسیله مرزا جعفر قرچه داغی به فارسی ترجمه شده است که باید جز آثار جارجی ایران به حساب آورد. در تالار دارالفنون نمایشنامه "میزان تروپ" اثر مولیر با عنوان گزارش مردم گریز توسط میرزا حبیب اصفهانی از زبان فرانسه به زبان فارسی ترجمه شده است. بتدریج موسیسات کوچکی بوجود آمد و اولین شرکت نمایشی بنام فرهنگ با اهتمام گروهی از ده روشنفکران

یافت.

بعد از کمدی ایران در سال 1303 شرکتی بنام "کمدی ایران" بسپرستی مرحوم محمود ظهرالدین که یکی از اوضاع کمدی ایران و از معروف ترین هنرپیشگان کمدی بود، تاسیس گردید. و در این حسن سیاسی، محمود الهی، ابوالقاسم لاجینی، رفیع حالتی، نعمت مصیری و بانوسر تا شرکت کردند. درام نویسی که در این دوره پیدا شدند و آثاری آنها با قیست بشرح زیر می باشد.

رضا کمال شهزاده "پریچهر و پریزاد، عروس ساسانیان و غیره - مرحوم حسن مقدم، جعفر خان از فرنگ آمده، ایرانی بازی - سعید نفیسی" آخرین یادگار نادرشاه "قربانی یک دختر" - میرزا عشقی "بچه گدا" - صادق هدایت "پروین دختر ساسان" "مازیار" افسانه آفرینش.

در دوره مشروطیت مسایل که پیدا شد مانند ظلم و استبداد بر جامعه، مسایل زنان، میهن پرستی، علاوه دیگر لازم بود که اثر زمانه بر نویسندگان و شاعران منقش شد و در نتیجه گیری ادبی که در آن زمان وجود پذیر شد یک باز گشت انقلابی بود که درون خود یک می جوشید و خواهد که منفجر شد. پس نویسندگان برای بیدار کردن مردم ایران را در سبک ساده و سلیس می نوشتند تا ایرانیان می فهمند که این وقت برای بیداری خیلی مهم است پس در این زمان چیزی که در ادبیات معاصر دیده می شود یکسان و یک رنگ است و همین زمان است که هنر برای زندگی دیده می شود. و نویسندگان که در این زمان بودند بر این نهج اند و زبان آنان ساده و خالی از صنایع و بدایع است و شرح آنان در زیر می آید.

جعفر خان حسن مقدم در تاریخ نمایشنامه نویسی در ایران نامی است و آثار او در ادبیات فارسی فراموش نشدنی است. وی از درس خواندگان فرنگ بود. اما در بهروری از ادب غرب و آشنایی با محافل ادبی آن دیار

به ادبیات فرهنگ و ایران عشق می ورزید و دایم در این زمینه مطالعه می کرد.

اکبر رادی در سال 1318 در شهر رشت چشم به جهان گشود. او همراه بهرام بیضایی و غلام حسین ساعدی برجسته ترین نماینده ایران به شمار می رود. که اوضاع تیاتر را به زاری و عوامه نه را شکستند و تیاتر متفکرانه رونق دادند.

غلام حسین ساعدی معروف به گوهر مراد در تبریز متولد شد و در پاریس جهان را درور گفت. صمد بهرنگی از دوستان گوهر بود. ساعدی با وجود "بدست های ورزیل، بهترین بابای دنیا، پنج نماینده از انقلاب مشروطیت دیگری که نوشت وارد دنیای تیاتر ایران شد. و نماینده های هستند که از لحاظ ساختار و گفتگو به فارسی نویخته شده اند. او به همراه بهرام بیضایی و اکبر رادی و نویسندگان دیگری چون علی نصیریان، رحیم حیاوی، بهمن فرسی و غیره تیاتر ایران را در سالهای 40-50 دیگرگون کرد

نمایشنامه های وی عبارت اند. عروسی، چوب بدست های ورزیل، پنج نماینده از انقلاب مشروطیت، خانه روشنی، چشم در برابر چشم، هنگامه آرایان، جانشین، ماه عسل و غیره.

مسایل های که در عصر معاصر دیده می شود و مضمونهای نمایشنامه در عصر بیداری را زیل چند عنوان زیر می توان به شمرد که این درونمایه ها هر يك به نوعی از آشنایی با فرهنگ غربی متاثر اند. مثل آزادی، قانون، وطن، تعلیم و تربیت و توجه به علوم و فنون جدید و غیره.

منابع:

* ادبیات نمایشی در ایران از جمشید ملک پور

* مسایل ادبیات نوین ایران از حسین محمد زاده ای صدیق

* از صبا تا نیما جلد اول و دوم از یحیی آرین پور

* بنیاد نمایشی در ایران از دکتر جنتی عطایی

* History of Persia by General Sir PERCY SKYES

* H.kamshad; Modern Persian Prose Literature, Cambridge University, 1996, Press, Cambridge

* Bates, Alfred; The Drama : Its History, Literature and its influence on civilization; 1903 publisher; Athenian Society, London.

* دیداری با اهل قلم جلد دوم مولف دکتر غلام محسین یوسفی

* انترنت وکی پدیا دانشنامه آزاد

* جویبار لحظه ها دکتر محمد جعفر یاحقی

☆☆☆